

RYS HISTORYCZNY MEBLARSTWA

**Przegląd form plastycznych mebli
z wybranych okresów historycznych**

MATERIAŁ NAUCZANIA

4.1. Przegląd form plastycznych mebli z wybranych okresów historycznych

4.1.1. Materiał nauczania

Starożytność

Wiadomości o tych meblach zawdzięczamy znaleziskom pochodzących z bogatych komór grobowych, tkaninom z przedstawieniami scen rytualnych oraz barwnym malowidłom zdobiącymi ściany grobowców.

W starożytności do siedzenia służyły fotele z wklęsłymi poręczami i drewnianymi lub papirusowymi podnóżkami, różnego rodzaju i różnej wysokości krzesła i stołki – przeważnie składane. Siedziska były twarde – wyplatane lub miękkie obite skórą lub barwną tkaniną.

Pierwsze łóża zbudowane były z prostokątnej, wypełnionej skórą lub plecionką ramy wspartej na krótkich i prostych nogach.

Odzież i sprzęt domowy przechowywano w skrzyniach z wiekami płaskimi lub dwuspadowymi oraz w szafach z półkami.

Do mebli zaliczyć można, trójnożne i czteronożne, podstawy z brązu i żelaza, na których ustawiano wazy i okrągłe tace. Meble wytwarzano przeważnie z drewna, rzadziej z metalu i kamienia. Elementy mebli łączono połączeniami prostopadłymi i uciśłowymi, wzmacniano kołkami lub rzemykami.

W połączeniach tych stosowano złącza czopowe, wczepowe skośne i stykowe. Połączenia maskowano ozdobną blachą lub skórą. Znano konstrukcję ramową i ramowo-płycinową. W celu zabezpieczenia drewna, przed gniciem, nasączali alunem.

Do obijania mebli stosowano barwioną skórę oraz płótno lniane o cienkich nitkach i gęstym splocie. Uchwyty wyrabiano głównie z miedzi. Do intarsjowania (zdobienia mebli) używano drewna cytrynowego, hebanowego i innych szlachetnych gatunków. Do inkrustacji stosowano kość słoniową, złoto, kamienie szlachetne.

Nowością było wprowadzenie przez Rzymian zawiasów i zamków z kluczami.

Wczesne średniowiecze

Meblarstwo podobnie jak cała sztuka **bizantyjska**, czerpała z tradycji sztuki klasycznej, szczególnie hellenistycznej. Ze wschodu przyjęło skłonności do przepychu, barwne powierzchnie oraz ornamentykę. Wiele informacji o meblach dostarczają nam przedstawione na miniaturach malarskich i mozaikach płaskorzeźbione reliefy na kości słoniowej oraz figurki ceramiczne i inne ozdoby. Materiał ten pokazuje przeważnie krzesła, ławy, trony i łóża. Meble skrzyniowe prawie nie występowały. Oprócz mebli opartych na wzorach klasycznych były też takie, w których zrezygnowano z wklęsłych oparć, czy szablsto wygiętych nóg, charakterystycznych dla mebli greckich i późnorzymskich. Do wytwarzania mebli stosowano głównie drewno, ale także marmur i metal. Ważnym elementem dekoracyjnym były tkaniny, zwłaszcza barwne, wzorzysty jedwab, którym pokrywano stoły, krzesła, łóża. Ozdobą mebli były toczne elementy, które w poziomym i pionowym układzie łączono z motywami architektonicznymi – arkadami i kolumnami. Oprócz tego często duże powierzchnie boków i frontów mebli rzeźbiono albo wykładano mozaiką, złotymi lub srebrnymi aplikacjami.

Wiadomości o meblach **romańskich** czerpiemy głównie z miniatur zdobiących rękopisy oraz z rzeźb i witraży mebli z tego okresu ocalało niewiele. Popularnymi meblami były

skrzynie różnych rozmiarów oraz szafy. Skrzynie służyły jako schowki, stoły, miejsca do spania, siedzenia, a w podróżach pełniły rolę kufrów. Szafy kształtem przypominały skrzynię ustawioną jedną na drugiej. Służyły do przechowywania rękopisów, broni i naczyń. Do malowania, czytania i pisania były przeznaczone pulpity. Skrzynie i szafy bogato malowano. Krzesła, stoły i łóżka robiono tak, że można je było demontować, pakować i transportować. Krzesła miały wysokie oparcia, które wypełniano tralkami (toczonymi prętami) układanymi poziomo i pionowo, aż do wypełnienia całej przestrzeni. Nogi krzeseł były toczone z delikatnymi nacięciami. Często używanymi meblami były fotele wsparte na trzech nogach oraz stołki o konstrukcji krzyżakowej lub wsparte na czterech nogach o przekroju prostokątnym. Meble romańskie były masywne i ciężkie. Głównym łącznikiem były okucia z żelaza, które chroniły masywne elementy przed odkształceniami i pełniły funkcję ozdobną. Cechą charakterystyczną mebli skrzyniowych był brak konstrukcji ramowo-płycinowej. Płyty stołów kładziono luźno na stelażu o konstrukcji krzyżakowej. Ich prymitywną konstrukcję przykrywano tkaniną. Łóża wykonywano z drewna lub metalu z podwyższonym wezglowiem i z baldachimem.

Gotyk

Początki stylu gotyckiego sięgają XII wieku. Formy i zdobnictwo przetrwało do XV wieku.

Do XV wieku dominowały w meblach gotyckich rozwiązania techniczne wypracowane we wczesnym średniowieczu. Wśród licznie zachowanych mebli gotyckich występuje dużo mebli skrzyniowych (skrzynie, kredensy, szafy, szafki) oraz stoły, pulpity, meble do siedzenia, łóża, umywalnie i kołyski. Skrzynie odznaczały się szczególnie bogatymi formami. Motywy dekoracyjne przyjęte z architektury lub herby właścicieli pokrywały płyciny frontowe i boczne.

Kredensy wbudowywano w ścianę (charakterystyczną cechą wnętrz gotyckich było łączenie mebli ze ścianami np. wmontowywanie ich w boazerie lub wnęki). Ich górna i dolna część miała drzwiczki, pośrodku była szuflada.

Nowym typem mebla był kredens służący do przechowywania naczyń kuchennych. Mógł być wbudowany w ścianę lub wolnostojący.

Szafy były jedno-, dwu- i czterodrzwiowe. Umiarem i elegancją w zdobnictwie wyróżniały się szafy francuskie i flamandzkie, natomiast angielskie i hiszpańskie były bogato zdobione.

W stołach gotyckich oskrzynia stanowiła rodzaj szuflady, a podnoszona płyta umożliwiała do niej dostęp. Płytę wierzchnią stołu można było powiększyć przez rozsuniecie dwóch pokrywających się płyt.

Krzesła i fotele były całkowicie zabudowane z wysokimi oparciami zdobionymi rzeźbą. Obudowa siedzisk w formie skrzyń służyła do przechowywania przedmiotów, a rolę wieka spełniało siedzisko.

Bardzo rozpowszechnione były stołki z twardym lub wyplatany siedziskiem cztero- lub trójnożne.

Meble gotyckie rzeźbiono, polichromowano, pozłacano, intarsjowano, inkrustowano. Należy wspomnieć o włoskiej technice zwanej cartosiną, która polegała na pokrywaniu powierzchni drewna mozaiką o motywach geometrycznych.

Elementy tej mozaiki wykonywano z różnych gatunków drewna, kości słoniowej, masy perłowej i metali, po czym naklejano ją na drewno.

Drewniane powierzchnie mebli wykańczano nasycając je pokostem lub gorącym woskiem.

Wczesnogotyckie meble skrzyniowe konstruowane były z masywnych desek ciosanych. Od 1322 r. zaczęto stosować cienkie deski cięte piłą napędzane energią wodną.

Późnogotyckie meble wykonywano już z podzespołów o konstrukcji ramowo -płycinowej. Konstrukcja ta była lżejsza, oszczędniejsza w zużyciu materiału. Profile ram płycin były bogate, gdyż używano strugów i dłut o bardziej urozmaiconych kształtach ostrzy.

Renesans

Renesans jako nowy kierunek w sztuce trwał od XIV do XVI wieku. W okresie renesansu skrzynie były ciągle głównym sprzętem we wnętrzach mieszkalnych. Służyły do przechowywania bielizny, futer i odzieży oraz jako siedzenie, stoły lub kufrы podróże. Powierzchnie zewnętrzne zdobiono intarsją lub malowidłami. Skrzynia wsparta była na wolutowych (w kształcie zwoju lub spirali) nogach lub na lwich albo niedźwiedzych kapach umieszczonych w narożnikach. Przednie łapy ustawione były diagonalnie. Z czasem do skrzyń dołączono oparcia i podłokietniki. W ten sposób powstała skrzynio-ława. Oparcia i podłokietniki (w kształcie prostokątów lub zaokrąglone) stanowiły konstrukcyjną całość nastawianą na skrzynię.

Kredensy miały kształt niskiej, ale szerokiej szafki, najczęściej dwudrzwiowej, rzadziej jedno, trzy i czterodrzwiowej, wspartej na lwich łapach lub na całych lwach. Między płytą wierzchnią, a szafką na ogół znajdowały się szuflady. Uchwyty szuflad i drzwi wykonywano w kształcie grzybka-rozety, ludzkiej głowy lub metalowej antaby. W XVI wieku pojawiły się pierwsze gabinety. Były to meble – zwykle wzbogacone wymyślną dekoracją, składały się z dwóch szafek ustawionych jedna na drugiej, z których jedna miała ruchomą przednią szafkę, służącą po opuszczeniu do pisania. Gabinety miały trzy rodzaje podstaw. Pierwsza – to rodzaj małej szafki lub komody z dwiema szufladami u góry, z dwiema jednoskrzydłowymi szafkami na dole. Druga – o konstrukcji szkieletowej składająca się z sześciu kolumn, po trzy z każdego boku; środkowe kolumny połączone były rzędem małych tralek i łuków. Trzeci rodzaj podstawy – to konstrukcja typowa dla stołów. Stoły miały dwie podpory o masywnych, rzeźbionych elementach połączonych szeroką łączyną. Do wąskich powierzchni deskowych płyt stołów doklejało się szerokie, ozdobne listwy imitujące konstrukcję oskrzyniową.

Łoża miały masywną konstrukcję skrzyniową i zajmowały centralne miejsce we wnętrzu.

Krzesła wytwarzano w kilku odmianach konstrukcyjnych. Jedną z nich są krzesła wieloszczebelkowe o konstrukcji krzyżakowej ze szczebelkowym siedziskiem i deską oparciową ograniczającą rozwarcie nóg; inną formą krzesła o tej konstrukcji były krzesła złożone z dwóch par masywnych podpór, poręczy, siedziska krytego skórą lub aksamitem, mocowanymi mosiężnymi gwoździakami o dużych łbach. Drugim typem były krzesła konstrukcji deskowej. W krzesłach tych deskowe siedzisko w kształcie trapezu lub ośmiokąta wsparte było na dwóch, bogato rzeźbionych, podporach płytowych sklejonych z desek. Przykładem zastosowania tego rodzaju konstrukcji jest Zydel.

W 1562 r. wynaleziono cienką piłę (włosnicę), dzięki czemu po raz pierwszy zastosowano technikę wycinania intarsji z kilku jasnych i ciemnych płytek nałożonych na siebie. W okresie renesansu zaczęto stosować technikę „gesso” (rzeźbienie w masie złożonej z gipsu, kleju pergaminowego i oleju lnianego) oraz inkrustację polegającą na wykonywaniu w drewnie wgłębień, które wypełniano masą kredowo-klejową. Meble inkrustowano także kością słoniową, hebanem. Stosowano złocenia na gruncie kredowo -klejowym, polichromowanie, barwienie, pokostowanie, woskowanie i szlifowanie powierzchni.

Barok

Barok został zapoczątkowany w drugiej połowie XVI wieku we Włoszech i rozpowszechnił się w Europie w XVII wieku i pierwszej połowie XVIII wieku.

Po 1700 roku zaczęto produkować we Francji nowy mebel skrzyniowy – komodę. Był to mebel wsparty na czterech nogach z szufladami, które służyły do przechowywania bielizny stołowej.

Powstały również nowe formy mebli skrzyniowych – szyfoniery, sekretery. Szyfoniera to wysoka komoda z licznymi szufladami, przeznaczona do przechowywania bielizny, a sekretera to wieloszufladowa komoda z dwudrzwiową nadstawką. Komodę od nadstawki dzielił sekretarzyk, którego otwierana płyta służyła do pisania. Sekretarzyk stanowił fragment sekretery, stał się z czasem meblem niezależnym i przybrał postać stołu z szufladami i nadstawką.

Powstały dwa rodzaje szaf: jednokondygnacyjna – z podwojonymi, wysokimi drzwiami, oraz dwukondygnacyjna, w której każda kondygnacja miała podwójne drzwi.

Kredensom nadawano podobne formy.

Stoły duże, bogato rzeźbione i złożone pełniły we wnętrzu funkcję ozdobną. Płyty stołów wykonywano z marmurów, alabastru, mozaiki kamiennej. Nogi stołów były proste, bogato rzeźbione, później – wygięte. Wytwarzano też stoły skromniejsze o gładkich płytach, prostych, często toczonych i skromnie rzeźbionych nogach.

Krzesła i fotele były ciężkie, miały wysokie, tapicerowane lub wyplatane oparcia. Nogi były proste i miały kształt spiralnie skręconych kolumn lub tralek przerywanych kostkami w miejscach połączeń.

W baroku najpopularniejszym meblem stała się komoda, której wszystkie powierzchnie i krawędzie były krzywoliniowe. Wklęsło-wypukłe ściany komód (i innych mebli skrzyniowych) kształtowano poprzez sklejenie na szerokość desek (w układzie poziomym lub pionowym, zależnie od kierunku krzywizny) na styk, odpowiednio ścinając pod kątem wąskie powierzchnie. Potem ostatecznie profilowano jedynie zewnętrzne powierzchnie, które następnie okleinowano najczęściej intarsją. Wewnętrzne powierzchnie pozostawały nieobrobione. Ostatnią fazą baroku jest Rokoko. Meble rokokowe okleinowano i intarsjowano drewnem amarantowym, cytrynowym, palisandrowym i innych gatunków egzotycznych. Płyty stołów i komód były często wykonywane z marmuru i alabastru. Okucia i inne akcesoria meblowe wykonywano z brązu. W tapicerce stosowano pasy konopne, jute, włosie końskie, trawę zamorską. Na obicia używano brokatu, tkanin haftowanych krzyżykami. Do maskowania połączeń tapicerki z drewnem używano ozdobnych gwoździ i tasemek. Do wyplatania niektórych mebli stosowano trzcinę hiszpańską, a do wykończania powierzchni werniks i lakę chińską. Ponadto meble woskowano, polączano i malowano na białło.

Barokowe meble polskie

W barokowym meblarstwie polskim odnajdujemy wpływy włoskie, wiedeńskie, saskie i niderlandzkie. Do mebli niderlandzkich, w których odrzucano dekorację snycerską na korzyść stolarskiej – ram, listew – najbardziej zbliżone były meble gdańskie. Ich nogi były spiralnie skręcone, kuliste lub esowato wygięte. Szafy gdańskie różniły się od niderlandzkich głównie przełamanym wieńcem górnym i płaskorzeźbową dekoracją. W Gdańsku produkowano też duże i ciężkie jednodrzwiowe szafy kabinetowe, które zamiast skrzyniowego wieńca dolnego zawierającego szufladę miały wysoką podstawę w formie stołu, a ich nogi były w kształcie spiralnie skręconych kolumn. Płaskie powierzchnie tych szaf oklejano na ogół fornirem orzechowym, czasem jesionowym, lub pokrywano snycerką. Na płycinach szaf występowały motywy ramy.

Stoły gdańskie (z około 1700 roku) charakteryzowały się rzeźbą umieszczoną na szufladach znajdujących się w pudle utworzonym przez wysokie oskrzynie oraz tak zwanymi ażurowymi fartuchami. Płyty stołów gdańskich były na ogół prostokątne, rozsuwane, a oskrzynie wsparte były na czterech toczonych balasach w kształcie waz połączonych

płaskimi łączynami spoczywającymi na kulach. Wytwarzano też krzesła i fotele o wysokich oparciach, wyplatane lub tapicerowane, często kryte skórą.

W skrzyniowych meblach niderlandzkich stosowano głównie dąb okleinowany hebanem, palisandrem i drewnem gatunków egzotycznych. Od 1660 r. obok drewna dębowego stosowano drewno orzechowe. W latach 1680 – 1690, na skutek zwiększonych kontaktów ze Wschodem, meble niderlandzkie były wykańczane laką z malowidłami chińskimi, a w inkrustacji stosowano kość słoniową.

Rzeźbione meble gdańskie (wpływ sztuki niderlandzkiej) w pierwszej połowie XVIII wieku wykonywano z drewna dębowego. Później drewno dębowe zastąpiono drewnem orzechowym w połączeniu z hebanem, mahoniem, palisandrem lub drewnem jesionowym o atrakcyjnym rysunku słojów rocznych. Stosowano masę perłową i szylkret. Fotele i krzesła pokrywano kurdybanem, często miejscowej roboty, lub plecionką z trzciny hiszpańskiej.

Wykonywano też szafki narożne, szafy, stoły i stoliki prostokątne i okrągłe trójnożne, stoliki do gry w karty, kanapy, fotele, krzesła.

Inną grupą mebli „zadomowionych” w Polsce były meble saskie. Przywożono je do Polski z Drezna, dużego w tym czasie ośrodka meblarskiego. Według wzorów drezdeńskich wyrabiali je także stolarze warszawscy lub rzemieślnicy, którzy wraz z dworem przenosili się z Drezna do Warszawy.

Konstrukcja mebli saskich miała swoje cechy, gdyż elementy konstrukcyjne mebli miały warstwową budowę. Oskrzynie stołów i mebli do siedzenia były klejone na grubość z dwóch desek. Wewnętrzna pełniła funkcję nośną dla zewnętrznej – rzeźbionej (w dużych elementach często połączenie desek wzmacniano kołkami). Esowato wygięte nogi mebli wykonywano ze sklejonych na długość i szerokość kilku elementów. Profilowane czoła szuflad mebli skrzyniowych były wypilowane z bloku desek sklejonych na grubość i na długość. Taka konstrukcja krzywoliniowych i nośnych elementów chroniła przed pękaniem, paczeniem się i wykazywała dużą wytrzymałość na obciążenia. Szuflady prowadzone były na prowadnicach, a na obrzeżach ich czoł występowały przyłgi wykonane z półwałków. Wnętrza mebli skrzyniowych nie były wykańczane, lecz starannie wygładzane, w przeciwieństwie do wnętrza w meblach francuskich. Ściany mebli skrzyniowych były wewnątrz płaskie. Zewnętrzny krzywoliniowy profil uzyskiwano przez naklejenie wklęsłych lub wypukłych (zależnie od krzywizny ściany) kształtek. Ważną cechą charakteryzującą meble saskie, nawet jeśli wykonywano je w powtarzalnej formie, było zróżnicowanie ich gabarytów, wymiarów elementów składowych oraz wymiarów elementów rzeźby (np. liczby i wymiarów pukli dekorujących oskrzynie stołów). Oznacza to, że w odróżnieniu od mebli angielskich i francuskich nie były one wykonywane przy użyciu szablonów.

Zbliżone wyglądem do mebli wiedeńskich pochodzących z okresu panowania cesarzowej Marii Teresy i cesarza Józefa były meble kolbuszowskie, wytwarzane głównie jako meble skrzyniowe (komody, sekretarzyki, kredensy, szafy narożne, szafy, rzadziej stoliki, krzesła i kanapy).

Zarówno meble wiedeńskie, jak i kolbuszowskie charakteryzowała symetryczna budowa elementów i układów kompozycyjnych. Cechą odróżniającą meble kolbuszowskie od mebli wiedeńskich były szczegóły ornamentów intarsji i wycięcia w deskach podobne do stosowanych w meblach ludowych. Konstrukcja mebli kolbuszowskich w porównaniu z wiedeńskimi była cięższa oraz mniej dokładnie wykonana (prawdopodobnie prymitywniejszymi narzędziami). Do jej wykonania stosowano drewno jodły, świerka, rzadziej sosny, modrzewia i dębu.

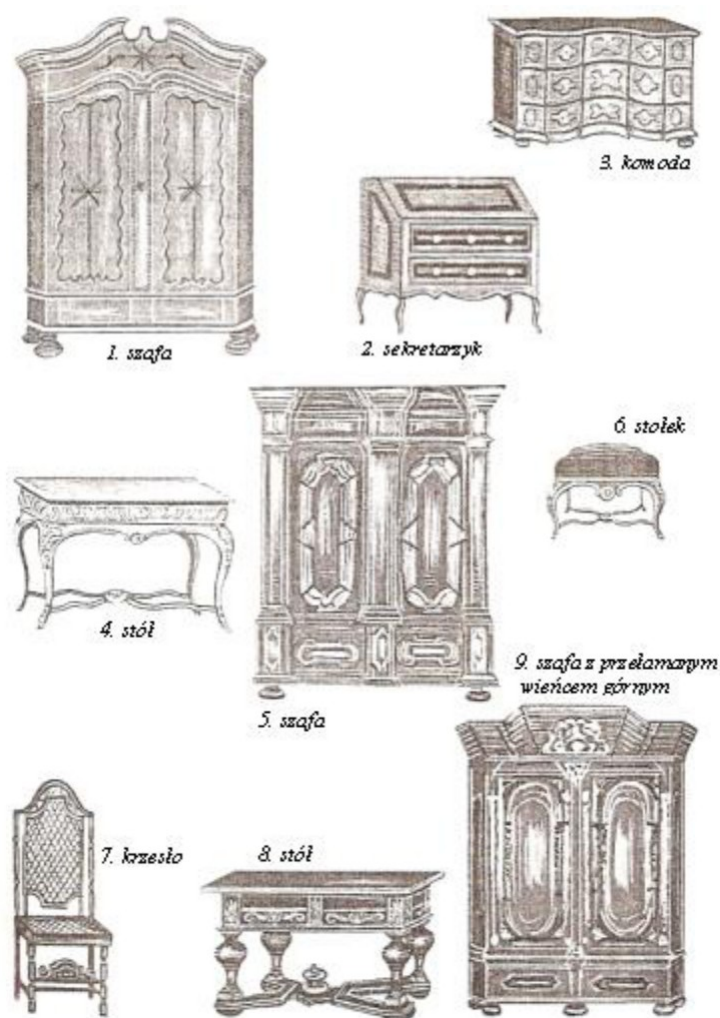
Charakterystyczną cechą konstrukcyjną mebli kolbuszowskich były przyłgi szuflad utworzone przez fornir wystający od 3 do 5 mm ponad wąską powierzchnię szuflady. Maskowały one i uszczelniały szczeliny między otworem a szufladami. Inną cechą charakterystyczną był sposób blokowania szufladek – skrytek dźwignią, która zapadała

w wycięcie w szufladzie. Dopiero po uniesieniu ukrytej dźwigienki skrytkę można było otworzyć.

Meble kolbuszowskie zdobione były intarsją, czasami wykańczano je laką chińską albo malowano czarną farbą. Najczęściej spotykanymi motywami dekoracyjnymi były: motyw wstęgowo- cęgowy, motywy geometryczne i roślinne. Spośród motywów geometrycznych najczęściej występowały koła i owale promieniście podzielone, gwiazdy o dosyć szerokich ramionach z kółkiem w środku maskującym miejsce schodzenia się ramion, ukośna i romboidalna szachownica, kręcone sznurki i żyłki, kostka. Motywy roślinne to liście i kwiaty oraz gwiazdy z liści i gwiazdy z kwiatów. Częstym elementem dekoracyjnym były herby.

Do okleinowania mebli kolbuszowskich stosowano drewno jasnego i ciemnego orzecha, jesionu, wiązu górskiego, czereśni, brzozy i czeczotowatej topoli. Do intarsjowania używano drewna różnych, ale wyłącznie krajowych drzew: orzecha, śliwy, jaworu, czarnego dębu, gruszy, topoli i czeczotowatej brzozy. Intarsję wzbogacano wypalaniem i rytowaniem.

Tablica I. Polskie meble barokowe: kolbuszowskie (1-3), saskie (4-6), gdańskie (7-9) [3,s.33]

Klasycyzm

Okres klasycyzmu przypada na drugą połowę XVIII wieku oraz pierwsze lata XIX wieku. W okresie tym na podstawowe elementy konstrukcyjne mebli skrzyniowych stosowano drewno dębowe. Do okleinowania mebli używano 49 odmian drewna gatunków egzotycznych i 29 krajowych.

Nogi wszystkich mebli wytwarzanych w tym czasie były proste, zwężające się ku dołowi o przekroju kwadratowym lub okrągłym, wzbogacone pionowymi lub spiralnymi kanelami.

Do skrzyniowych mebli wytwarzanych w tym czasie należały bufety, komody, gabinety, sekretery, szyfonierzy i szafy biblioteczne. Komody i bufety często poszerzano dodając boczne, zaokrąglone części, stanowiące otwarte lub zamykane drzwiczkami półki. W ten sposób powstał typ komody – serwantki lub komody – etażerki. Skrzyniowe meble miały prostokątne kształty zarówno z przodu jak i z boku, a ich płytowe elementy otoczone były drewnianą lub metalową ramką, czasami załamana w narożach wokół umieszczonej tam rozety. Wytwarzano wiele typów stołów. Bywały przyściennie stoły – bufety, stoły – serwantki, stoły – etażerki i stoliki przenośne produkowane w różnych odmianach. Płyty wierzchnie stołów wszystkich typów miały proste brzoża. Wiele małych stołów i mebli skrzyniowych miało płyty wykonane z barwnych marmurów, czasami otoczonych metalową galeryjką. Stoły do pisania i biurka miały najczęściej płyty pokryte skórą. W okresie tym wytwarzano wiele typów krzeseł, foteli i kanap różniących się kształtem oparcia i poręczy. Oskrzynie krzeseł i foteli były proste lub eliptyczne, a oparcia prostokątne, owalne lub w kształcie liry. Powierzchnię mebli wykańczano techniką woskowania lub polerowania. W okresie cesarstwa za panowania Napoleona wykształcił się nowy kierunek – klasycyzm monumentalny zwany **empirem**. W meblach empirowych starano się utrzymać symetrię i poprawność kompozycji form grecko-rzymskich, nie przywiązując wagi do zapewnienia komfortu w ich użytkowaniu. Są one reprezentacyjne, ciężkie i masywne, wprowadzono kilka nowych odmian mebli. Prawie wszystkie stoły były okrągłe albo ośmiokątne z marmurowymi płytami, oskrzyniami zdobionymi aplikacjami i wspartymi na postaciach ludzkich, zwierzęcych lub na formach kombinowanych np. na postaci kobiety wyłaniającej się z nogi ... Przeważnie jednak płyta była wsparta na kolumnie, która spoczywała na trójkątnym cokole. Skrzyniowe meble empirowe (szafy, komody, sekretery, gabinety) ustawiane były na krótkich nogach lub na masywnym cokole. Listwy profilowe i płyciny zanikły. Drzwi, boki i wieka wykonywano z jednej okleinowej płyty. Podstawową dekoracją mebla był rysunek drewna, z którego był on wykonany. Meble zdobiono aplikacjami wykonanymi z mosiądzu. Meble empirowe wykonywano z litego mahoni lub drewna iglastego okleinowanego mahoniem.

Zaprzestano żłobkowania powierzchni, a rzadziej markieterie układano z drewna hebanu i z metali (srebra, mosiądzu).

Klasycyzm (meble polskie)

W dekoracji mebli stosowano figury geometryczne: koła, kwadraty, romby i prostokąty. W meblach skrzyniowych motywy te są często widoczne w intarsji wykonanej z różnobarwnego drewna, a w meblach szkieletowych – w ażurowych oparciach.

W południowej części Polski elementy konstrukcyjne wykonywano z drewna jodły, świerka, sosny, rzadziej z drewna lipy, gruszy i czereśni, a w północnej – z drewna dębu. Do okleinowania powierzchni używano drewna orzecha, cisu, brzostry, jesionu, modrzewia, olszy, brzostry (zwykłej i czeczotowatej), klonu, topoli i drzew owocowych. W końcu XVIII wieku stosowano też okleiny mahoniowe.

Meble z okresu Księstwa Warszawskiego (1806–1815) zachowują klasyczne formy, są masywne i monumentalne. Z umiarem zdobiono je płaskorzeźbą, rzadziej intarsją. Oparcia mebli do siedzenia wypełniano pionowo usytuowanymi drewnianymi prętami, podstawy stołów zaś wykonywano w kształcie liry. Formy te, obok nowych, przetrwały aż do połowy XIX wieku w Królestwie Polskim, w Wielkim Księstwie Poznańskim i w Rzeczypospolitej Krakowskiej. Do ich wykonywania, obok mahoni, wykorzystywano również drewno gatunków krajowych głównie jesionu.

Tablica II. Polskie meble klasycystyczne: z czasów panowania Stanisława Augusta(1-3),
z okresu Księstwa Warszawskiego (4-10) [3,s.43]

Biedermeier

Biedermeier był klasycyzującym stylem sztuki charakterystycznym dla austriackiej i niemieckiej kultury mieszczańskiej w latach 1815-1848. Symbolizował on mieszczański gust, dawał poczucie intymności, przytulności i wygody. Meble tego okresu cechuje solidne, dobre wykonanie. Styl ten rozprzecznił się na ziemiach polskich, zwłaszcza zaboru austriackiego i pruskiego i przetrwał prawie do połowy stulecia. Charakterystyczne dla tego okresu było tworzenie kompletów mebli o jednakowej dekoracji, przeznaczonych do wnętrz o konkretnej funkcji np. jadalni, salonu czy sypialni. Do popularnych mebli tego okresu należały proste w kształcie sekretery, szafy z oszkloną z przodu i boku witryną, służąca do przechowywania porcelany oraz etażerki spełniające podobne funkcje. Spotyka się również dwuszufladowe komody na wysokich nóżkach oraz masywne trószufladowe komody, stojące na niskich klockowatych nogach.

Kanapy, fotele i krzesła konstruowano z myślą o wygodzie. Oparcia foteli i krzeseł były ażurowe, a siedziska tapicerowane. Od wysokości krzeseł uzależniano wysokość stołu. Stoły były najczęściej okrągłe lub owalne, wsparte na jednej nodze albo na trzech lub czterech nogach odgiętych w kształcie litery „S”. Można też było spotkać stoły prostokątne

z bocznymi klapami. Stoły te miały podstawy w kształcie liry. W meblach skrzyniowych daje się zauważyć podział elementów na poziome i pionowe. Do elementów poziomych należą wieńce: dolny i górny – ograniczające korpus mebla, a do pionowych – elementy w kształcie pilastrów, półkolumnienek, które pełniły wyłącznie funkcje zdobniczą.

Największe zmiany konstrukcyjne dokonano w meblach szkieletowych. Wprawdzie krzesła i fotele miały nadal konstrukcję oskrzyniową, lecz wprowadzono również konstrukcję stojakową. W meblach konstrukcji stojakowej nogi tylne i przednie oraz ramiaki boczne tworzyły stojaki, do których przymocowane były ramiaki (przedni i tylny) umieszczone nieco niżej, tak, aby można było włożyć tapicerowane ramy siedziska. Krzesła i fotele konstrukcji oskrzyniowej były często wzmacniane łączyną łączącą przednią i tylną oskrzynię. Stoły były konstrukcji oskrzyniowej lub deskowej (policzkowej). W oskrzyni stołu znajdowała się jedna lub dwie szuflady. Stoły konstrukcji deskowej miały pozorowaną oskrzynię, doklejoną do spodniej powierzchni płyty. Ponieważ w meblach biedermeierowskich walory rysunku drewna spełniają rolę dekoracyjną, umiejętność pozyskiwania oklein doprowadzono do perfekcji, uzyskując ozdobne układy stojów rocznych ze stycznego przekroju pnia.

Okleiny pozyskiwano z ręcznego piłowania, a ich grubość wynosiła ponad 2 mm. Po skonstruowaniu mechanicznej pilarki hamburskiej minimalna grubość okleiny wynosiła 1,5 mm. Okleina pozyskiwana mechanicznie była bardziej równomierna, niż piłowana ręcznie w latach trzydziestych, bowiem we Francji i Anglii wynaleziono frezarkę dolnowrzecionową, co umożliwiło seryjną produkcję mebli. Rozwinęła się sztuka barwienia drewna, szczególnie na kolor hebanu i mahoni. Dużo uwagi poświęcono produkcji kleju. W 1823 roku w Niemczech powstała pierwsza manufaktura produkująca klej kostny. Powierzchnię mebli politurowano wykańczając je na po łysk. Około 1820 roku udoskonalono technikę tapicerowania mebli biedermeierowskich. Polegały one na zastosowaniu sprężyn.

Historyzm i inne kierunki w meblarstwie XIX, XX wieku

W meblarstwie dziewiętnastowiecznym z jednej strony można zauważyć poszukiwanie nowych kształtów i materiałów, a z drugiej nawiązywanie do starych form, stąd meble historyzujące.

Meble windsorskie

Ważną rolę w poszukiwaniu nowych form w meblarstwie odegrały krzesła windsorskie – prowincjonalne meble angielskie. Wytwarzane w średniowieczu, potem zupełnie zanikły, a następnie rozpowszechniły się ponownie opanowując cały świat. Wytwarzane są w skali przemysłowej do czasów obecnych.

Cechą charakterystyczną mebli windsorskich jest różnie profilowany kształt nóg. Toczono profilowo nogi łączono za pomocą 3 łączyn w literę H lub 4. Łączyn łączących dwie sąsiednie nogi w układzie kwadratu lub prostokąta. Nogi krzesel połączone były z siedziskiem w dwojaki sposób. Najczęściej w siedzisku wiercono przelotowe otwory, w których osadzano nogi. W wierzchołek nogi wbijano klin. Dodatkowo wzmacniano połączenie klejem skórnym lub rybim.

Meble Thoneta

W jego fabrykach produkowano głównie krzesła, fotele, łóżka i fotele bujane, potem całe komplety do salonu, jadalni, sypialni. Początkowo formowano meblowe elementy gięto-klejone z 4-5 warstw drewna bukowego, elementy te następnie okleinowano mahoniem lub orzechem. Dopiero około 1860 roku zaczęto wytwarzać elementy gięte wyłącznie z drewna bukowego, zastosowano przy tym nową metodę gięcia elementów drewnianych, używając stalowej taśmy na zewnętrzne strony elementu giętego. W ten sposób ułożona taśma przejmowała na siebie większą część naprężeń rozciągających, co zapobiegało pękaniu elementów giętych. Meble Thoneta mają wiele zalet, są lekkie dzięki niewielkim przekrojom elementów. Mimo że przekroje są małe, meble te okazały się bardzo trwałe.

Meble Arts and Crafts

Twórcy Arts and Crafts nawoływali do odrodzenia rzemiosła, powrotu do cechowej organizacji pracy. Byli oni przeciwnikami uprzemysłowienia procesu wytwarzania i postulowali powrót do pracy ręcznej. Były to meble drogie, dużych rozmiarów z dekoracją nawiązującą do mebli średniowiecza. Niewątpliwie cechuje je osobliwy wygląd.

Meble secesyjne

Meble secesyjne odrzucały symetrię, a dopuszczały kształty wydłużone, faliste, gwałtowne skręty. Źródłem inspiracji była natura. Nogi stołów i krzeseł rzeźbiono w kształcie łodyg roślinnych. Ulubionymi roślinnymi motywami zdobniczymi były: lilie wodne, powoje, osty, maki, jemio ła, a zwierzęcymi: motyle, pawie oraz łabędzie. Meble secesyjne były trudne do wykonania ze względu na krzywoliniowe kształty i przesadne wzornictwo.

W okresie tym produkowano zestawy mebli o różnorodnym przeznaczeniu np. do jadalni, sypialni, i gabinetów. Biurka były owalne, oparcia foteli miały często kształt płatków kwiatów, szafy i kredensy były oszklone małymi szybami oprawionymi w metalowe ramki.

Meble shakersów

Meble shakersów nawiązywały do angielskich mebli wiejskich. Projektowane przez ascetów, odznaczały się prostotą, funkcjonalnością i dużą wytrzymałością. Były to meble niedużych rozmiarów z wyjątkiem stołów jadalnych i mebli wbudowanych w ściany. Shakersi zwracali uwagę na dobór materiałów i jakość wykończenia mebli.

Meble Art. Deco

Od 1920 roku wykształcił się nowy kierunek w sztuce, który przetrwał do połowy lat trzydziestych. Kierunek ten zapoczątkował powstanie trzech nowych typów mebli: cocktail-kabinetu, radio-kabinetu i radio-gramofonu. Meble w swych kształtach przypominały figury geometryczne lub były stylizowane. Meble te nawiązywały do mebli empirowych.

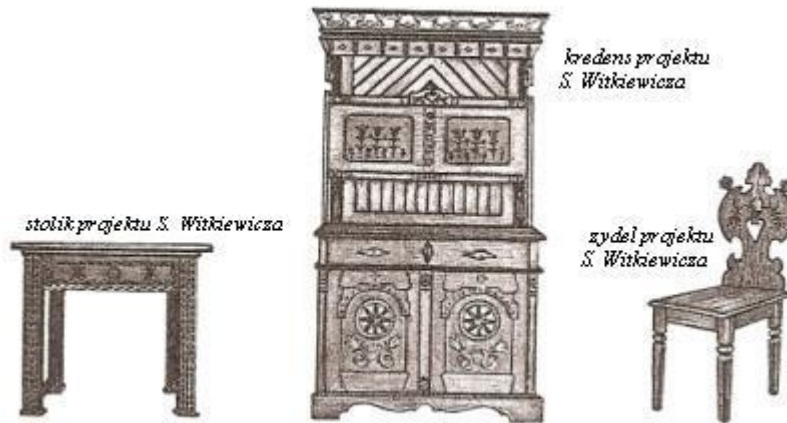
Meble zakopiańskie

Pod wpływem idei Johna Ruskina i Williama Morrisa Towarzystwo Tatrzańskie w 1876r. założyło w Zakopanem szkołę snycerską, przekształconą potem w Szkołę Przemysłu Drzewnego. Początkowo kształcono w niej fachowców dla przemysłu drzewnego, później zaczęto zwracać uwagę na naukę wytwarzania mebli w stylu regionalnym Podhala. Niemalą rolę w programowaniu stylu zakopiańskiego odegrały publikacje o Podhalu, m.in. Władysława Matlakowskiego „Budownictwo ludowe na Podhalu” (1902 r.) i „Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu” (1901 r.).

Od 1886 roku w Zakopanem przebywał przez 17 lat Stanisław Witkiewicz, który starał się stworzyć polski styl oparty na ludowej sztuce podhalańskiej, realizując swoje pomysły architektoniczne i wnętrzarskie. W 1904 r. Stanisław Witkiewicz wraz ze Stanisławem Barabaszem, Wojciechem Brzegą i Wiktorem Gosienieckim opracowali wspólnie tekę wzorów mebli pt. „Styl zakopiański – pokój jadalny”. Starali się rozwinąć wypracowaną dotychczas przez Podhalańską konstrukcję i ornamentykę, i wykorzystać ją w takich meblach podhalańskich, jak: stoły, kredensy, półki wiszące, krzesła, ławy, łóża, biurka.

Meble zakopiańskie wykonywano z jaworu, świerka, jesionu, wiązu górskiego, gruszy, jabłoni i dębu. Meble te rzeźbiono, polichromowano, rzadziej intarsjowano. W intarsji spotyka się drewno cisu, kosodrzewiny, jaworu. Konstrukcja i zdobnictwo drzwi kredensów były takie same, jak drzwi góralskich chat. Krawędzie elementów mebli fazowano, co przydawało im lekkości.

Tablica III. Meble zakopińskie [3, s.56]

4.1.2. Pytania sprawdzające

Odpowiadając na pytania sprawdzisz, czy jesteś przygotowany do wykonania ćwiczeń.

1. Wymień cechy charakterystyczne mebli gotyckich.
2. Omów konstrukcje mebli renesansowych.
3. Czym charakteryzowały się polskie meble barokowe?
4. Wymień główne cechy mebli klasycystycznych europejskich oraz polskich.
5. Omów styl biedermeier.
6. Wyjaśnij czym charakteryzują się meble Thoneta.
7. Omów charakterystyczne cechy mebli zakopiańskich.
8. Wymień cechy charakterystyczne stylu zwanym empirem.
9. Wymień cechy charakterystyczne poszczególnych stylów na przestrzeni okresów historycznych.

4.1.3. Ćwiczenia

Ćwiczenie 1

Naszkicuj odręcznie komodę kolbuszowską, omów konstrukcję i zdobnictwo.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie powinieneś:

- 1) zapoznać się z konstrukcją mebli barokowych,
- 2) zapoznać się z zasadami wykonywania intarsji i inkrustacji,
- 3) zapoznać się ze sposobami wykanczania mebli barokowych,
- 4) zapoznać się z materiałami konstrukcyjnymi i zdobniczymi stosowanymi w tym okresie,
- 5) naszkicować komodę kolbuszowską,
- 6) omówić konstrukcję i zdobnictwo komody kolbuszowskiej.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- literatura z rozdziału 6,
- przybory do rysowania,
- długopis,
- kartka papieru formatu A-4,
- notatnik.

Ćwiczenie 2

Narysuj odręcznie stół konsolowy mody klasycystycznej. Omów konstrukcję i zdobnictwo.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie powinienś:

- 1) zapoznać się z konstrukcją mebli mody klasycystycznej,
- 2) zapoznać się z zasadami zdobienia mebli tego okresu w Europie oraz Polsce,
- 3) zapoznać się z zasadami wykończenia mebli tego okresu,
- 4) zapoznać się z rodzajami materiałów stosowanych w tej modzie,
- 5) zapoznać się z rodzajami połączeń konstrukcyjnych stosowanych w tym okresie,
- 6) narysować odręcznie stół konsolowy mody klasycznej,
- 7) omówić konstrukcję i zdobnictwo stołu.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- literatura z rozdziału 6,
- przybory do rysowania,
- długopis,
- kartka papieru formatu A-4,
- notatnik.

Ćwiczenie 3

Wyjaśnij czym charakteryzują się meble Thoneta. Omów to na przykładzie krzesła, zaprojektuj i narysuj połączenia.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie powinienś:

- 1) zapoznać się z technologią zastosowaną w meblach Thoneta,
- 2) zapoznać się z rodzajami materiałów stosowanych w procesie gięcia drewna,
- 3) zapoznać się z rodzajami połączeń stosowanych w meblach Thoneta,
- 4) narysować krzesło i zaprojektować połączenia.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- literatura z rozdziału 6,
- długopis, ołówek,
- kartka papieru formatu A-4,
- notatnik.

Ćwiczenie 4

Naszkicuj przykład mebla zakopiańskiego. Omów materiały, z których go wykonano. Naszkicuj charakterystyczny element zdobniczy.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie powinienś:

- 1) zapoznać się z konstrukcją mebli zakopiańskich,
- 2) za poznać się z rodzajami materiałów stosowanych w meblach zakopiańskich,
- 3) zapoznać się z technikami zdobniczymi stosowanymi w tych meblach,
- 4) zapoznać się z charakterystycznymi elementami zdobniczymi,
- 5) naszkicuj przykład mebla zakopiańskiego.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- literatura z rozdziału 6,
- przybory do rysowania,
- kartka papieru formatu A-4,
- notatnik, długopis.

4.1.4. Sprawdzian postępów

	Tak	Nie
Czy potrafisz:		
1) przedstawić rozwój form plastycznych mebli z poszczególnych okresów rozwoju konstrukcji meblarskich?	☐	☐
2) wyjaśnić techniki zdobnicze z wybranych okresów historycznych?	☐	☐
3) scharakteryzować stosowane połączenia konstrukcyjne w poszczególnych stylach?	☐	☐
4) przedstawić sposoby wykończenia mebli stosowane w poszczególnych okresach (stylach)?	☐	☐
5) scharakteryzować meble produkowane w Polsce w okresie baroku?	☐	☐
6) scharakteryzować meble produkowane w Polsce w okresie klasycyzmu?	☐	☐
7) scharakteryzować meble ludowe produkowane w Polsce?	☐	☐
8) scharakteryzować cechy mebli gotyckich?	☐	☐
9) scharakteryzować cechy mebli Thoneta?	☐	☐
10) scharakteryzować cechy mebli empire?	☐	☐